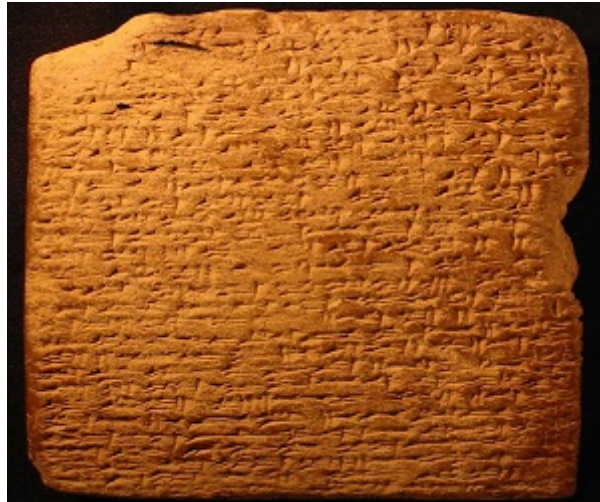

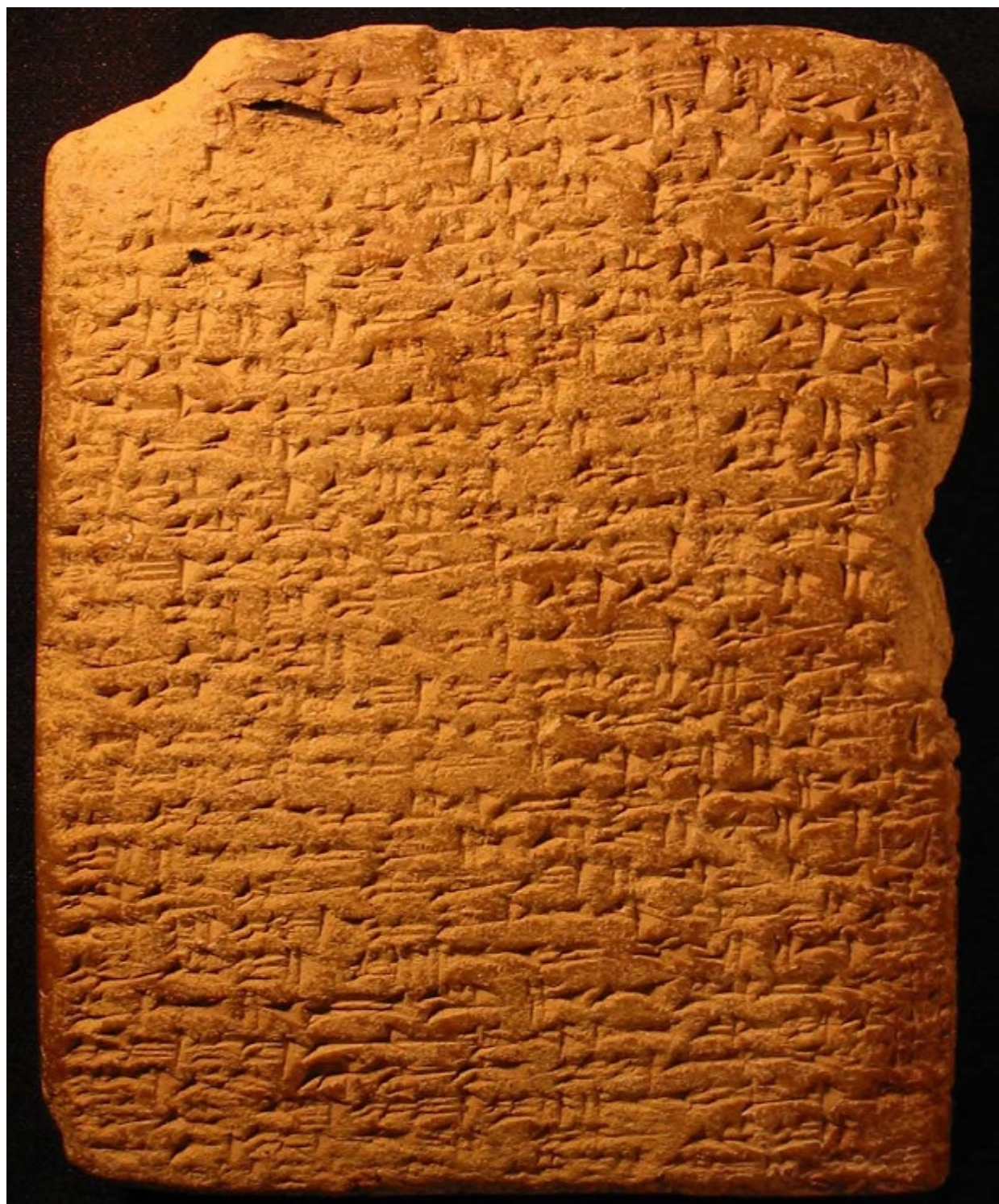
Το ζήτημα εξέλιξης της έννοιας της “ψυχής” στην Παλαιά Διαθήκη

/ [Πεμπτουσία· Ορθοδοξία-Πολιτισμός-Επιστήμες](http://www.pemptousia.gr/?p=75083)

Στο σημερινό απόσπασμα από τη μελέτη της θεολόγου-νομικού Ε. Παπαϊωάννου ολοκληρώνεται η παρουσίαση της τεχνικής πλευράς του ζητήματος (προηγούμενο άρθρο: <http://www.pemptousia.gr/?p=75083>) και ακολούθως εισαγόμαστε στα σχετικά θέματα που απασχόλησαν τη βιβλική έρευνα.

Αναφορικά με την απόδοση του όρου λεμπ (καρδιά) με τον όρο ψυχή, τα πράγματα εκ πρώτης όψεως εμφανίζονται πιο περίπλοκα για δύο λόγους. Ο πρώτος και προφανέστερος είναι η σχετικά εκτεταμένη χρήση του ως ψυχής από τους Ο΄ (19 φορές). Ο δεύτερος και σημαντικότερος ρόλος είναι ότι ο όρος καρδιά, όπως και οι όροι ψυχή, πνεύμα, σάρκα και σώμα αποτελεί βασικό ανθρωπολογικό όρο τεράστιας σημασίας για την παλαιοδιαθηκική ανθρωπολογία[12]. Και μόνον η εκτεταμένη του χρήση, η οποία είναι αριθμητικά ισοδύναμη με εκείνη της ψυχής (πάνω από 800 φορές) φανερώνει τη βαρύτητα του όρου. Μία πιθανή σύγχυση των δύο όρων κατά τη μετάφραση των Ο΄, θα καθιστούσε απαγορευτική την ένταξη των εν λόγω χωρίων στην παρούσα εργασία και, εκτός αυτού, θα γεννούσε μία γενικότερη καχυποψία ως προς τη χρήση του κειμένου αυτού ως πηγή έρευνας για την εν λόγω έννοια.

Πηγή:<http://asorblog.org/>

Η απάντηση στον προβληματισμό αυτόν δίνεται μέσα από την εγγύτητα των δύο ανθρωπολογικών όρων. Και όταν λέμε εγγύτητα δεν εννοούμε πλήρη ταυτότητα. Απλά και οι δύο αυτοί όροι αποδίδουν το ίδιο πράγμα, το περιεχόμενο της εσώτερης φύσης του ανθρώπου, φωτίζοντάς την από διαφορετική σκοπιά[13]. Ωστόσο σε ορισμένες περιπτώσεις οι δύο όροι αυτοί φαίνεται να συμπίπτουν. Οι εξηγήσεις και οι λεπτομέρειες για αυτή την σύμπτωση θα παρατεθούν διεξοδικότερα σε επόμενη υποενότητα, όπου θα ερευνάται η σχέση ψυχής και καρδιάς. Εκείνο που θα θέλαμε να διευκρινίσουμε στην παρούσα φάση είναι ότι και

στις δεκαεννέα φορές κατά τις οποίες ο όρος λεμπ αποδίδεται με τον όρο ψυχή υπάρχει νοηματική ταύτιση της ψυχής με την καρδιά[14] ή και το αντίθετο της καρδιάς με την ψυχή. Τα χωρία στα οποία ο όρος νεφές συμπίπτει νοηματικά με τον όρο λεμπ και ο τελευταίος αποδίδεται στα ελληνικά ως ψυχή είναι τα: Δ΄ Βασ. 6,11, 1 Παρ. 12,39, 15,29, 17,2, 2 Παρ. 7,11, 9,1, 15,15, 31,21, Ψαλμ.20,3, Παρ. 6,21, 15,32, 26,25, Ης. 7,2, 10,7, 24,7, 33,18, 42,25, 44,19 και Ιερ. 4,19.

Ένα άλλο σημείο το οποίο συνηγορεί υπέρ της μεταφραστικής συνέπειας των Ο΄ αναφορικά με τον όρο ψυχή είναι η αντίστροφη χρήση του όρου νεφές, όταν δηλαδή δεν τον μεταφράζουν ως ψυχή αλλά ως κάτι το οποίο ήθελε να αποδώσει με τον όρο νεφές ο εκάστοτε συντάκτης του παλαιοδιαθηκικού κειμένου σε μία συγκεκριμένη συνάφεια. Έτσι, παραδείγματος χάριν, στα χωρία Γεν. 14,21, Παρ. 16,26 και 18,25 το νεφές μεταφράζεται ως «ανήρ». Στα χωρία Ιησ. 10:28,30,35,37,39 και 11,11 ο όρος νεφές αποδίδεται με τη μετοχή «εμπνέον», η οποία συνοδεύεται συνεχώς από την αντωνυμία «πας» («παν εμπνέον»), εννοώντας κάθε ζωντανό οργανισμό που αναπνέει.

Στα Ψαλμ. 40,3 και Παρ. 13,4 ο όρος νεφές μεταφράζεται ως «χείρα» και στο Ιερ. 28,14 ως «βραχίων» δηλώνοντας με αυτές τις εκφράσεις την ισχύ. Η παρατήρηση αυτή έχει ιδιαίτερη αξία διότι αποδυναμώνει την θέση εναντίον των Ο΄, ότι μεταφέρουν την ελληνική σκέψη στην θεολογία της Π.Δ. αποδίδοντας αποκλειστικά πνευματικά χαρακτηριστικά στον όρο νεφές με την μεταφραστική του απόδοση ως ψυχή. Όπως είδαμε, οι Ο΄ δεν χρησιμοποιούν την νεφές μόνον ως ψυχή, αλλά και με άλλες εκδοχές σύμφωνες προς την εβραϊκή-παλαιοδιαθηκική σκέψη.

Από όσα μελετήσαμε λοιπόν καταλήξαμε στο συμπέρασμα ότι οι Ο΄ κατά τη μετάφρασή τους δεν φαίνεται να διακατέχονται από πλατωνικές επιρροές στη θεώρηση του όρου νεφές και την απόδοσή του ως ψυχή. Ή τουλάχιστον, ακόμη και να υπάρχουν αυτές οι επιρροές, δεν φαίνεται να είναι τόσο ισχυρές ώστε να επηρεάζουν δραστικά την εννοιοδότηση του όρου. Άρα μπορούμε να πούμε ότι σε γενικές γραμμές συμφωνούμε με τη θέση του καθηγητή Π. Μπρατσιώτη, ότι η χρήση του κειμένου των Ο΄ για την έρευνα της ανθρωπολογίας της Π.Δ. ιδιαίτερα αναφορικά με τον όρο ψυχή δεν είναι επισφαλής καθ' ό,τι διατηρεί το αρχικό περιεχόμενο του όρου μέσα στο πνεύμα της θεολογίας της.

1.2. Χρονολογική εξέλιξη του όρου ψυχή στην Π.Δ.

Το θέμα της χρονολογικής εξέλιξης της έννοιας της ψυχής φαίνεται ότι

απασχόλησε την βιβλική έρευνα. Ο προβληματισμός της ωστόσο εκφράζεται αποσπασματικά και όχι μέσα από εκτενείς μελέτες αποκλειστικά γι' αυτό το θέμα. Κοινή παραδοχή των περισσότερων ερευνητών που ασχολήθηκαν με την παλαιοδιαθηκική ανθρωπολογία, είναι ότι δεν διαφαίνεται κάποια χρονολογική εξέλιξη. Η εξέλιξη της εν λόγω έννοιας είναι καθαρά νοηματική. Η διαπίστωση αυτή ενισχύεται από το γεγονός ότι οι διάφορες νοηματικές εκδοχές του όρου υπάρχουν ταυτόχρονα τόσο στα προγενέστερα όσο και στα μεταγενέστερα βιβλία της Π.Δ. [15].

Είναι αξιοπρόσεκτο ότι ο καθηγητής Μπρατσιώτης, αν και στο σημαντικό έργο του «Ανθρωπολογία της Παλαιάς Διαθήκης» αναφέρεται στις πρωτογενείς πηγές των περί δημιουργίας κειμένων (Γιαχβική παράδοση(J) και Ιερατικό κώδικα(P))[16], πουθενά δεν φαίνεται να εξαρτά από αυτές, ούτε από κάποιες άλλες (για παράδειγμα την Ελοχιμική παράδοση(E) και τη Δευτερονιμιστική (D)) την εξέλιξη του ότου ψυχή.

Η μοναδική χρονολογική εξέλιξη που παρατηρείται και η οποία επηρεάζει τη νοηματοδότηση του όρου σαφώς και άμεσα, είναι ο διαχωρισμός των κειμένων σε κείμενα προ και μετά της ελληνιστικής εποχής. Στα κείμενα τα οποία δημιουργήθηκαν από τις απαρχές της ελληνιστικής εποχής και ύστερα παρουσιάζονται απόψεις για την ψυχή οι οποίες διαφέρουν σε μεγάλο βαθμό από εκείνες της προελληνιστικής εποχής. Είναι γνωστό το μέγεθος της επιρροής της πλατωνικής δυαλιστικής διδασκαλίας περί ψυχής στην μετά Πλάτωνα εποχή, πράγμα που θα δούμε αναλυτικότερα στο τρίτο κεφάλαιο. Αν και σύμφωνα με τον Π. Μπρατσιώτη η πλατωνική περί ψυχής άποψη δεν είναι η μοναδική στον αρχαίο ελληνικό κόσμο, είναι σίγουρο ωστόσο ότι είναι η επικρατέστερη και αποτέλεσε την αφετηρία για τη διαμόρφωση οποιασδήποτε άλλης θεώρησης περί ψυχής από τον Πλάτωνα και έπειτα.

Υπό αυτές τις προϋποθέσεις σε πολλά χωρία της Π.Δ. τα οποία ανήκουν στους ελληνιστικούς χρόνους παρατηρούνται έντονες πλατωνικές επιρροές τόσο ως προς την οντολογική, όσο και ως προς την αξιολογική θεώρηση της ψυχής. Ορισμένα από τα πολύ χαρακτηριστικά χωρία που ενισχύουν την άποψη αυτή είναι τα εξής: Β' Μακ. 6,29 και Δ' Μακ. 1,20-35.

[Συνεχίζεται]

[12] Πρβλ. Horst Dietrich Preuss, *Theologie des Alten Testaments Bnd. 2, Israels Weg mit JHWH*, Stuttgart 1992, σ. 119-120.

[13] Ό.π., σ. 120. *TWzNT*, σ. 626.

[14] Τονίζεται δηλαδή περισσότερο η εσωτερική-πνευματική διάσταση της ψυχής η οποία ταυτίζεται με το περιεχόμενο του όρου καρδιά και απομακρύνεται νοηματικά από την εννοιοδότησή της ως πρωτογενούς ζωτικής δυνάμεως. Σε πολλά σημεία μάλιστα χρησιμοποιείται ο όρος ψυχή ταυτόχρονα με τον όρο καρδιά ως πλεονασματικός, για να δοθεί έμφαση στον τελευταίο. Για περισσότερα βλ. σ. 62 κ.ε.

[15] *Μπρατσιώτης Ανθρ.*, σ. 91-2 . Πρβλ. και *TWzNT* σ. 620.

[16] *Μπρατσιώτης Ανθρ.*, σ. 17-32.